

Muuttoliike ei ratkaise työttömyys- ongelmaa¹

Yleisen käsityksen mukaan alueelliset työttömyyserot tasoittuvat, kun ihmiset muuttavat työn perässä. Näin ei Suomessa viime vuosina kuitenkaan ole käynyt.

Miksi?

Hannu Tervo
Professori
Jyväskylän yliopisto

Suomi on käynyt läpi mielenkiintoisen kymmenvuotisperiodin myös aluekehityksen kannalta. 1990-luvun alun lama pyyhkäisi useimmilla alueilla altaan noin viidenneksen työpaikoista – alueet olivat tässä hyvin samanarvoisia. Laman jälkeinen talouskasvu näkyi hitaasti työmarkkinoilla – uusia työpaikkoja kyllä syntyi, mutta rakenteellinen työttömyys pysyi sitkeänä. Kehitys kohteli alueita hyvin

Kuva: Tarja Vänskä-Kauhanen

Hannu Tervo on johtanut Suomen Akatemian tutkimusprojektia ”Muuttoliike, työmarkkinoiden sopeutuminen ja konvergenssi”, jonka tuloksiin oheinen artikkeli perustuu.

epätasa-arvoisesti. Kansantalouden kasvu haettiin panostamalla osaamiseen ja vientiin, ja uudet työpaikat syntyivät etupäässä muutamalle uuden ajan kasvualueelle.

Talouden kehitys heijastui maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Laman aikana muuttoliike pysyi hiljaisena, mutta talouden kasvun alettua se kiihtyi nopeasti. Työllisyyskehitys näkyi myös muuttovirtojen suunnissa. Vain kasvavat alueet olivat muuttovoittoisia, ja muut alueet kokivat tappioita. Kasvun keskittyessä muuttovoittoisia seutukuntia oli vain muutamia.

Käänne muuttovirroissa?

Muuttoliikekehitys on huolestuttanut monia. Useat alueet ovat menettäneet

väkeä, kun taas erityisesti pääkaupunkiseutu on ponnistellut väestön liian nopean kasvun ja sen aiheuttamien ongelmien kanssa.

Tämän vuoden tilastojen tutkiminen herättää kysymyksen, onko muuttoliikkeessä tapahtumassa käänne. Väestömuutosten ennakkotilastot ensimmäisen vuosipuoliskon osalta kertovat kyllä edelleen, että Uusimaa on saanut muuttovoittoa ja esimerkiksi Kainuu ja Lappi muuttotappioita maan sisäisessä muuttoliikkeessä. Viime vuosiin verrattuna voitot ja tappiot ovat kuitenkin tasaantuneet (kuvio 1). Uudenmaan muuttovoitto on enää puolet viime vuoden vastaavan ajankohdan muutto-

voitosta. Myös Kainuun muuttotappio on lähes puolittunut viime vuoteen nähden. Kaikissa muissakin muuttotappiolisissa maakunnissa tappiot ovat vähentyneet.

Uudenmaan osalta erityisen mielenkiintoista on, että pääkaupunkiseutu on kokenut vuoden alkupuoliskolla muuttotappiota (-113 henkeä), kun esimerkiksi viime vuoden ensimmäisellä puoliskolla sen muuttovoitto oli selvästi positiivinen (+1 447 henkeä). Nettomuuton negatiivisuus johtuu ennen kaikkea Helsingin kokemasta muuttotappiosta.

Myös muilla voimakkaamman muuttovoiton alueilla kuten Tampereen, Oulun, Turun ja Jyväskylän seutukunnissa voitot ovat pienentyneet. Näiden seutukuntien yhteinen muuttovoitto oli vuoden alkupuoliskolla

+1 591, kun vastaava luku viime vuoden osalta oli +2 653. Kokonaisuudessaan muuttotappio ja -voittoalueiden jakauma on tasoittunut. Suomen 82 seutukunnasta jo 32 sai muuttovoittoa vuoden alkupuoliskolla, kun viime ja edellisenä vuonna vastaava määrä oli 18.

Väestökehityksen alueellinen tasaantuminen johtuneen ennen kaikkea talouden taantumasta – muuttoliike tyypillisesti hiljenee taantumien aikana ja kiihtyy nousun aikana. Tärkeä kysymys kuitenkin on, miten muuttoliikkeen suunnat kehittyvät kasvun alkaessa uudelleen voimistua. Maalla tulisi olla malttia vaurastua useampien alueidensa kautta kuin 1990-luvun laman jälkeisessä kehityksessä.

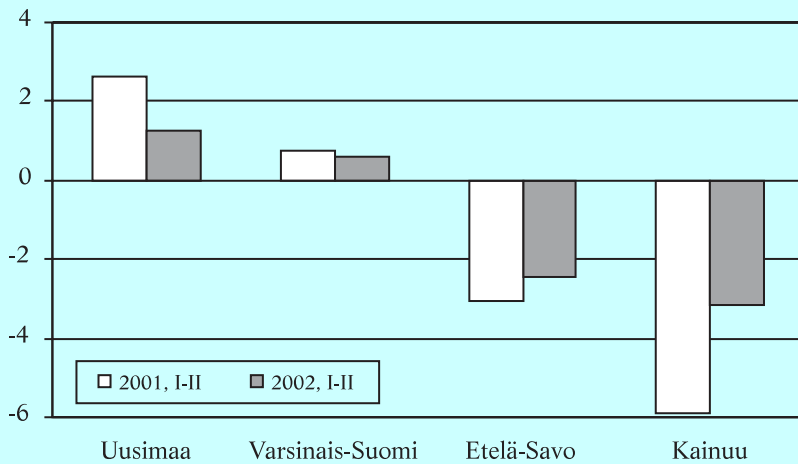
Alueelliset työttömyyserot kasvussa

Alueellisten työmarkkinoiden tilaa heijastavan työttömyysasteen tarkastelu vahvistaa kuvaa alue-erojen kasvusta 1990-luvun alun syvän laman jälkeisessä kehityksessä. Lamasta toivuttaessa työttömyyden alue-erot kasvoivat, mitattiinpa niitä miten vain (kuvio 2). Tämä tosiasia on jäänyt yleisen työttömyysongelman varjoon.

Työvoimatutkimuksen tietojen mukaan Kainuun työttömyysprosentti oli tämän vuoden ensimmäisellä neljänneksellä 18,9 %, kun Uudenmaan työttömyysprosentti oli 5,8 %. Työttömyysaste oli lähes 3,3 kertaa korkeampi Kainuussa kuin Uudellamaalla. Koko maan työttömyyden ollessa korkeimmillaan 1994 Kainuun työttömyys oli 20,7 % ja Uudenmaan 13,9 %. Ero oli tuolloin vain puolitoistakertainen. Tosin Kainuun työttömyys ei ollut vielä 1994 korkeimmillaan vaan vasta 1997, jolloin Uudenmaan työttömyysaste oli tippunut jo alle kymmeneen.

Mainitut luvut osoittavat kehityksen olleen hyvin erilaista alueellisilla työmarkkinoilla. Kuitenkin työvoimaa on siirtynyt ennätysmäisesti alueelta toiselle. Miksi työttömyyserot eivät ole

Kuvio 1. Nettomuutto eräillä alueilla (promillea väestöstä) vuosien 2001 ja 2002 kahdella ensimmäisellä neljänneksellä.

Lähde: Tilastokeskus.

tasaantuneet vaan päinvastoin kasvaneet? Pitäähän taloustieteen perinteinen teoria työvoiman alueellista liikkuvuutta eräänä keskeisenä mekanismina sekä alueellisten työttömyserojen pienentämisen että kokonaistyöttömyyden rakenteellisen osan alas painamisen kannalta.

kehitys. Korkea työttömyys ja erityisesti sen kasvu vähentää yksilön alttiutta muuttaa. Tällöin uusia työpaikkoja syntyy vähän, ja töissä olevat haluavat pitää kiinni työpaikoistaan. Taloudellisen kasvun synnyttämät uudet työpaikat alentavat työttömyyttä, jolloin myös alueellinen liikkuvuus kasvaa. Suomessa liikkuvuuden nopeaan

kasvuun 1990-luvulla vaikuttivat myös laman aikana syntyneet patoumat.

Toinen reitti työttömyydestä muuttoliikkeeseen kulkee alueellisen työttömyyden kautta. Korkea alueellinen työttömyys heijastaa heikkoja tulevaisuuden näkymiä ja aiheuttaa työntöä alueelta pois. Töissä olevilla on suurempi riski joutua työttömäksi, ja jo työttöminä olevilla on huonommat mahdollisuudet työllistyä kuin alhaisen työttömyyden alueella asuvilla. Eri tutkimukset kertovatkin aluetyöttömyyden vaikuttavan Suomessa merkittävästi muuttoalttiuteen.

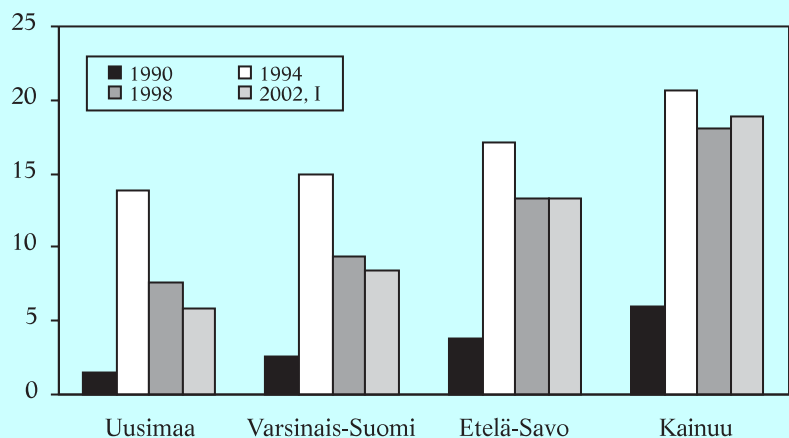
Kolmas reitti työttömyydestä muuttoliikkeeseen kulkee omakohtaisen työttömyyden kautta. Uusi työpaikka on helpompi saada, jos sitä etsitään laajemmin kuin vain kotiseudulta. Myös muuttamisen kustannukset ovat pienempiä työttömälle kuin töissä olevalle sikäli, että siihen ei (enää) liity työpaikan menetyksiä. Tutkimukset osoittavatkin henkilökohtaisen työttömyyden lisäävän yksilön muuttoalttiutta. Vaikutus ei ole kuitenkaan Suomessa niin suuri kuin monissa muissa maissa, joissa taas aluetyöttömyydelle ei ole löydetty selvää vaikutussuhdetta muuttoliikkeeseen.

Miten työttömyys vaikuttaa muuttamiseen?

Tarkastelen seuraavassa olemassa olevan tutkimustiedon avulla sitä, mitä työvoiman muuttoliike merkitsee työmarkkinoiden alueellisen kehityksen kannalta. Tarkastelu kilpistyy kahteen tärkeään kysymykseen: ensinnäkin, miten työttömyys vaikuttaa muuttamiseen, ja toiseksi, miten muuttaminen vaikuttaa työllistymiseen.

Työttömyys voi vaikuttaa muuttoliikkeeseen kolmella tasolla: talouden kokonaistyöttömyys, aluetalouden oma työttömyys sekä henkilökohtainen työttömyys kukin voi vaikuttaa yksilön muuttopäätökseen. Koko talouden työttömyyden vaikutuksesta alueelliseen liikkuvuuteen kertoo hyvin Suomen 1990-luvun ja sen jälkeinen

Kuvio 2. Työttömyysasteen kehitys eräillä alueilla 1990–2002, I.

Lähde: Työvoimatutkimus.

Suomen osalta saadut tutkimustulokset siis kertovat myös alueellisella työttömyydellä – ei vain omakohtaisella työttömyydellä – olevan suuri merkitys muuttopäätöksiin. Sekä työssä olevia että työttömiä muuttaa pois työttömyysalueilta, jolloin näiden alueiden työttömyys ei juuri laske. Työmarkkinoiden sopeutumisen kannalta tämä merkitsee hidasta alueellista tasa-painottumista muuttoliikkeen kautta.

Se, että myös työllisiä ja työmarkkinoille tulevia muuttaa pois työttömyysalueilta, johtaa samalla voimakkaisiin alueellisiin kasvueroihin. Tämän olemme voineet havaita Suomen alueellisessa kehityksessä: alueet kasvavat eritahtisesti, ja työvoiman voimakkaasta muuttoliikkeestä huolimatta alueelliset työttömyserot säilyvät ja pyrkivät kasvaamaan.

Muuttoliikkeen vaikutus työllisyyteen

Alueellisten työmarkkinoiden tasapainottumisen kannalta toinen keskeinen kysymys on käänteinen edelliselle: miten muuttaminen vaikuttaa työllisyyteen. Muuttoliikkeen merkitystä työttömyyden kehityksen kannalta voidaan arvioida lopullisesti vasta, kun tiedetään, miten muuttajat työllistyvät tuloalueillaan.

Yksinkertaiset tilastoinnit muuttajien ja ei-muuttajien työmarkkina-aseman kehityksestä kertovat, että muuttaminen edistää työllistymistä ja vähentää työttömyyttä. Erityisesti työmarkkinoille tulevien ja työttömien kohdalla muuttaminen näyttäisi edistävän työpaikan saantia.

Saadut tutkimustulokset osoittavat kuitenkin, että itse muuttaminen ei

Alueiden työttömyysasteet eivät alene, kun sekä työssä olevia että työttömiä muuttaa niiltä pois.

varsinaisesti aiheuta työllistymistä. Muuttajat työllistyvät, koska heillä on sellaisia ominaisuuksia, jotka tekevät heidät paitsi liikkuvammiksi myös helposti työllistyviksi. Ominaisuudet ovat sekä selkeästi havaittavissa olevia kuten koulutus että sellaisia havaitsemattomia ominaisuuksia tai luonteenpiirteitä, joita ei rekisteröidä tai tilastoida.

Siten muuttoliikkeen kiihdyttäminen ei ratkaise työttömyysongelmaa. Muuttajat ovat valikoitunutta joukkoa, jonka osalta tuloksia esimerkiksi työllistymisen suhteen ei voida yleistää. Tulokset viittaavat myös siihen, että muuttajat olisivat työllistyneet lähtöalueellaankin. Muuttaessaan kasvukeskuksiin he synnyttävät työpaikat sinne sijaan, että ne syntyisivät menettäville alueille.

Aluekehityksen vahva kierre

Työvoiman joustavaa liikkumista alueelta toiselle tarvitaan. Näyttää kuitenkin siltä, että Suomessa korkea alue-työttömyys on työntänyt valikoivasti osaavia ja yritteliäitä ihmisiä liikkeelle, jotka ovat myös työllistyneet hyvin tuloalueillaan.

Muuttoliike kääntyy haitalliseksi, jos se synnyttää ongelmia sekä lähtö- että tuloalueella. Näin käy, jos tuloalue ei kykene tarjoamaan asuntoja ja palveluita tulokkaille, ja lähtöalueella taas asuntoja ja palveluita jää käyttämättömiksi. Vielä ongelmallisempaa on, jos suuret lähtövirrat murentavat menettävien alueiden taloutta ja johtavat lopulta autoitumiseen.

Muuttoliikkeellä on alueellista kehitystä epätasapainottava vaikutuksensa myös sen valikoivuudesta johtuen, kun ennen kaikkea nuoret, koulutetut ja ylipäätään kyvykkäät jättävät työttömyysalueet. Väestön menetys yhdessä inhimillisen pääoman heikkenemisen kanssa asettaa työvoimaa luovuttavat alueet helposti noidankehämäiseen kierteeseen.

Kierre on vahva. Ihmiset muuttavat työpaikkojen äärelle ja työpaikat syn-

Kuva: Tarja Vänskä-Kauhanen

Hannu Tervon tutkimusprojektin tulokset viittaavat siihen, että korkea alue-työttömyys on saanut nuoria ja osaavia ihmisiä muuttamaan töihin kasvukeskuksiin, mutta he olisivat työllistyneet lähtöalueillaankin. Useamman kasvukeskuksen edistäminen tasapainottaisi alueellisia työmarkkinoita.

tyvät sinne, missä ihmiset ovat. Talouden kehitykseen kuuluu väistämättä alueellinen keskittyminen, mutta se voi toteutua myös tiheämmällä seulalla kuin 1990-luvun laman jälkeisessä kehityksessä Suomessa. Kasvua levittämällä entistä useammista alueista voi tulla houkuttavia keskuksia nuorille osaaajille. Työpaikat seuraisivat ihmisiä myös näille alueille.

VIITE

¹ Artikkelin taustalla on johtamani Suomen Akatemian tutkimus ”Muuttoliike, työmarkkinoiden sopeutuminen ja konvergenssi”, jonka tuloksia on julkaistu mm. seuraavissa artikkeleissa: H. Tervo (2000), Migration and labour market adjustment; empirical evidence from Finland 1985–90, *International Review of Applied Economics* 14:343–360; H. Tervo (2000), Post-migratory employment prospects: evidence from Finland, *Labour* 14: 331–349; M. Kauhanen & H. Tervo (2002), Who moves to depressed regions? An analysis of migration streams in Finland in the 1990s, *International Regional Science Review* 25: 200–218; S. Pekkala & H. Tervo (2002), Unemployment and migration: does moving help? *The Scandinavian Journal of Economics* 104: 621–639 (painossa). Projektin tuloksia on luettavissa myös kahdesta väitöskirjasta: S. Pekkala (2000), *Regional convergence and migration in Finland 1960–95*, University of Jyväskylä, *Jyväskylä Studies In Business and Economics* 4; J. Ritsilä (2001), *Studies on the spatial concentration of human capital*, University of Jyväskylä, *Jyväskylä Studies In Business and Economics* 7.